

DE GROTE BRAND TE IDEGEM 1 8 5 2

deel 2

door Paul DE CREMER +
m.m.v. Freddy DE CHOU

DE HULPVERLENING.

Na de nachtelijke jammerklachten moest er van zodra het klaarlichte dag was geworden, ernstig werk worden geleverd door de gemeentelijke overheid. Niet alleen de dakloze mensen moesten een onderkomen vinden, maar er moest ook een beschrijving van de geleden schade worden opgesteld.

De inmiddels door het gemeentebestuur op de hoogte gebrachte arrondissementscommissaris van Aalst en de gouverneur van Oost-Vlaanderen gaven hun richtlijnen en vroegen aan het gemeentebestuur een commissie samen te stellen met het oog op de vaststelling van de schade en om de eventuele geldelijke hulpverlening rechtvaardig te verdelen.

De toenmalige burgemeester Pieter Frans Hoorens deed voor de commissie een beroep op zijn twee schepenen Benedikt Prové en Pieter Jozef De Coster en op het gemeenteraadslid Charles Louis Van Snick. Pastoor Bayens en de leden van het armbestuur: Pieter De Schuyteneer, Jozef Vlassenbroeck, Louis Roman en Louis Steenhout maakten ook nog deel uit van de commissie voor steunverlening.

Burgemeester Pieter Frans Hoorens was de zoon van de vroegere Idegemse burgemeester (van de jaren 1822) Jan Baptist Hoorens, afkomstig van Voorde, die in de nabijheid van de kerk een oliepletmolen en een graanmolen had opgericht. Deze industriële uitrusting werd een paar tientallen jaren later overgenomen door de familie Van der Taelen, die er nog een jeneverstokerij aan toevoegde.

De eerste schepen Benedikt Prové was gedelegeerde ambtenaar van politie van de gemeente Idegem. Hij was tevens landbouwer en handelaar, gehuisvest op het hof te Bullegem.

De tweede schepen Pieter Jozef De Coster was touwslager en woonde in de Neerstraat. (In Idegem beter bekend als de "Kurekens".

Toen de resten van de afgebrande woningen nog smeulden, begon schepen Benedikt Prové en de secretaris van de commissie Pieter Henri Vanderlinden, notaris te Idegem, maar afkomstig van Voorde, aan de vaststellingen en de beschrijving van de schade, samen met de notarissen Maes en De Smedt.

Op 28 april 1852, vier dagen na de ramp, was de voltallige lijst van de verbrande woningen en de inboedel klaar. Een afschrift werd gestuurd naar de gouverneur van Oost-Vlaanderen en naar de arrondissementscommissaris van Aalst.

De afgebrande gebouwen werden op 48.631 fr (toenmalige munt) geraamd. De verloren gegane inboedel werd op 31.195 fr. geschat, zodat de globale schade ongeveer 80.000 fr bedroeg.

Schepen Benedikt Prové kreeg van de arrondissementscommissaris de opdracht een onderzoek in te stellen naar de oorzaak van de brand. In zijn 'Pro Justitia', bestemd voor de heer Donner, arrondissementscommissaris te Aalst, vermeldde hij dat de brand ontstaan was rond middernacht tussen 23/24 april, in de leegstaande woning van Jan Baptist De Coster, die enkele dagen voordien naar Geraardsbergen was verhuisd. Dat sterkte bij de meeste mensen en ook bij schepen Prové het vermoeden dat er met de brand misdadig opzet gemoeid was.

In een volgende brief aan de arrondissementscommissaris deed schepen Prové zijn beklag dat de kas van het "weldaadsbureel" of het toenmalig O.C.M.W. praktisch leeg was, daar op een bevolking van 1123 zielen er ongeveer 400 waren die steun genoten van datzelfde "weldaadsbureel".

Terloops dient er op gewezen dat rond die tijd in heel Vlaanderen grote armoede heerste. De opkomst van de industriële revolutie maakte een einde aan de ambachtelijke plattelandswerkzaamheden, zoals spinnen en weven van lijnwaad. Bovendien had men in de jaren 1840 te doen gehad met een opeenvolging van mislukte aardappeloogsten. De destijds uit Amerika ingevoerde aardappel had bijna 200 jaar lang gezorgd voor het indijken van de vroeger steeds terugkerende hongersnoden.

Daar schepen Prové zich zeer goed bewust was van de diepe ellende die bij de arme en zelfs uiterlijk meer begoede slachtoffers ging ontstaan, richtte hij reeds op 28 april, vier dagen na de ramp, in naam van de aangestelde commissie een verzoek tot de heer arrondissementscommissaris van Aalst om in het Koninkrijk België en vooral bij de staatsambtenaren een collecte te mogen doen ten voordele van de slachtoffers. Hoe gering hun bijdrage ook zou mogen zijn, het zou voor de arme daklozen reeds heel wat betekenen.

Inmiddels had de secretaris van de commissie de namen van de commissieleden, zoals eerder reeds vermeld, aan de gouverneur toegestuurd. Pastoor Bayens had gedeeltelijk met eigen geldmiddelen, het huidige pastoorshuis laten bouwen.

Charles Louis Van Snick was eigenaar en bouwer van de hoeve in de Nuchten, die later door de vader van Aimé en Gaston De Cremer werd aangekocht.

Wie waren nu die leden van het armbestuur die in de Commissie voor steunverlening zetelden ?

Pieter De Schuyteneer was de schoonvader van Emiel Goossens, alias Miel van Somers.

Jozef Vlassenbroek was de vader van Petrus Vlassenbroek, alias Pee Van Eesbeek.

Louis Roman was eigenaar van de hoeve in de Nuchten, waar nu Denis Cosijns gevestigd is.

Louis Steenhoudt woonde in het huis op de Dries, dat nu toebehoort aan de Nederlander Jan Bosch, die momenteel in Engeland verblijft. Deze Louis Steenhoudt was hoege-naamd geen familie van de andere in Idegem residerende familie Steenhoudt.

Ten slotte was notaris Vanderlinden, secretaris van de Commissie en de onderwijzer Pieter Jan Prové schatbewaarder. Deze Prové woonde op de hoeve op de Dries, die men later betitelde met "Meesters".

Op 28 april arriveerde reeds vanwege de arrondissementscommissaris het antwoord op de vraag of er een collecte bij de staatsambtenaren mocht gehouden worden. Hij vond het niet gepast om bij de staatsambtenaren voor steun te gaan aankloppen maar stelde voor in elke gemeente van het Rijk een geldinzameling te houden. De Idegemse commissie ging uiteraard akkoord met dit voorstel. Zij vonden dat een collecte in elke gemeente heel wat meer zou opbrengen dan een geldinzameling, alleen maar bij de staatsambtenaren.

Op 29 april, dus 5 dagen na de brand, ontving de Idegemse Commissie reeds de eerste steun van 132 fr. vanwege de "Société La Réunion à Grammont". Dezelfde dag kwam er ook een brief van het hotel "De Borse van Amsterdam" uit Aalst, dat er in haar etablissement een geldinzameling zou worden gehouden.

Eveneens op 29 april kon de ambtenaar van politie aan de heer De Saegher, gouverneur van de provincie, laten weten dat al de slachtoffers van de brand ondergebracht waren bij de welgestelde ingezetenen van de gemeente.

Daarna verminderde de frequentie van de briefwisseling tussen de provinciale en arrondissementele overheid enerzijds en de Idegemse Commissie voor steunverlening aan de slachtoffers anderzijds.

Wat later zou blijken dat vanwege de politieke oppositie te Idegem een soort campagne bij die overheid was gevoerd. Er kwam bij de gemeentelijke overheid een dubbel van de brief, gericht aan de heer Jean Baptiste Chavatte, waarbij door de gouverneur werd gemeld dat er eerlang een Commissie voor hulpverlening vanwege het ministerie zou worden aangesteld.

Jean Baptiste Chavatte was handelaar in bouwmaterialen en woonde tegenover de kerk, waar nu bakker Delmotte woont, Deze man zou o.a. de huizen bouwen van de nu nog bestaande café's aan het station te Idegem.

Op 18 mei 1852 verscheen in het Belgisch Staatsblad een koninklijk besluit vanwege het ministerie van Binnenlandse Zaken waarbij een geldinzameling voor de slachtoffers van de brand te Idegem zou worden ingericht. Bij ditzelfde K.B. werd ook de speciale Idegemse Commissie aangesteld voor het beheer van de ingezamelde bedragen.

Deze commissie, die onder de controle stond van de Bestendige Deputatie en van de minister van Binnenlandse zaken, was als volgt samengesteld:

- De heer Hoorens, burgemeester, voorzitter.
- Eerwaarde heer Bayens, pastoor, ondervoorzitter.
- Eerste schepen Benedikt Prové.
- Tweede schepen Pieter Jozef De Coster.
- Louis Roman, lid van het Weldaadsbureel.
- Jean Baptiste Chavatte, handelaar in bouwmaterialen.
- De heer F. De Mulder, handelaar, wonende te Geraardsbergen.
- Geneesheer David Vermeren, gewezen burgemeester.
- Cornelis Van der Taelen, industrieel.
- Onderwijzer Pieter Jan Prové, schatbewaarder.
- Notaris Vanderlinden, secretaris.

Dat sommige leden van de aangestelde Commissie niet akkoord zouden gaan met de door de gouverneur van Oost-Vlaanderen en de Minister van Binnenlandse Zaken, lag voor de hand.

Op 25 juni stuurden de contestanten de hiernavolgende brief naar de gouverneur.

Mijnheer de Gouverneur,

De ondergetekenden, Pieter Hoorens, Benoit Prové, Pieter Henri Vanderlinden en Pieter Jan Prové, leden van de commissie ingesteld bij uw besluit van 27 mei II. hebben de eer u op het volgende te wijzen:

Dat de Commissie is samengesteld uit David Vermeren, gewezen burgemeester dezer gemeente, uit Jan Baptist Chavatte, schoonzoon van David Vermeren, uit Louis Roman, bondgenoot in eersten graad met Vermeren en F. De Mulder van Geraardsbergen, neef van Vermeren en Chavatte.

Dat Jean Baptiste Chavatte, schoonzoon van Vermeren, nog niet lang in onze gemeente woont en de toestanden in onze gemeente niet kent.

Dat de Geraardsbergenaar De Mulder nog veel minder de toestand van de slachtoffers van de brand kent.

Dat er met dergelijke personen in de Commissie onvermijdelijk moeilijkheden zullen rijzen bij het bepalen van de steun aan de slachtoffers.

Dat de ondergetekenden u verzoeken deze betwiste personen te vervangen.

Dat de ondergetekenden het mandaat dat u hun hebt toevertrouwd, niet kunnen aanvaarden, tenzij dat de Commissie wordt gemodificeerd.

Aanvaard intussen, Mijnheer de Gouverneur, de verzekering van de hoogachting van uw ootmoedige dienaars.

Idegem, 25 juni 1852.

Het antwoord van de gouverneur volgde pas 3 weken later, met een brief gedateerd op 21 juli 1852. Deze was gericht tot burgemeester Hoorens en in het Frans opgesteld. Samengevat luidde het antwoord van de gouverneur als volgt:

Mijnheer de Burgemeester,

Door de brief die u mij hebt toegestuurd in overleg met Benoit Prové, Vanderlinden en P.J. Prové, vraagt u mij de samenstelling van de door het Koninklijk besluit van 27 mei aangestelde Commissie te wijzigen.

Na onderzoek van de redenen die u hiervoor aangeeft, zie ik niet in dat ik dit verzoek zou moeten inwilligen. Het openbaar medeleven met de slachtoffers werd in vele plaatsen van het arrondissement Aalst gunstig beantwoord. Er werd bovendien in het hele land een geldinzameling gepropageerd. Het hiervan afkomstige geld moet aan de slachtoffers in verhouding tot hun verlies worden verdeeld. Derhalve werd deze Commissie aangesteld, die het voorwerp uitmaakt van uw bezwaren. Door in de Commissie de burgemeester, de pastoor en enkele achtenswaardige particulieren aan te stellen, beoogde de Bestendige Deputatie een goede samenwerking onder de leden, ten behoeve van een eerlijke steunverlening aan de slachtoffers van de brandramp. De Commissie moet te allen tijde haar beslissingen kenbaar maken en dat moet uw vrees voor onregelmatigheden illusoir maken. Niets rechtvaardigt dus een wijziging van de door ons aangestelde commissie of de uitvoering van kwetsende maatregelen, die u tegen sommige leden van de Commissie wilt doen treffen.

Ik verzoek u deze overwegingen mede te delen aan de personen die met u solidair waren om de Commissie te doen wijzigen.

Ik verwacht van uwentwege een antwoord binnen de acht dagen.

get. De Saegher
Gouverneur.

Burgemeester Hoorens liet zich door de brief van de heer Gouverneur niet van zijn stuk brengen en schreef in het Frans een gepeperd antwoord terug. Deze brief kan als volgt worden samengevat.

Mijnheer de Gouverneur,

Zoals u mij in uw brief van 21 juli 1852 gevraagd hebt, gaf ik uw zienswijze te kennen aan de heren Benoit Prové, Pieter Henri Vanderlinden en Pieter Jan Prové. Ons voorstel tot wijziging van de Commissie werd niet ingegeven door vooroordelen of persoonlijke belangen, maar werd u aangeraden in het belang van de ongelukkige slachtoffers van de brand. We wensten uit de Commissie personen te verwijderen, die de regelmatige gang van de geldverdeling zouden kunnen in de weg staan. Om deze vrees nogmaals te onderstrepen, wil ik u uitgebreider inlichten over de redenen van ons verzoek.

In uw brief met de passage over de samenstelling van de Commissie, schrijft u dat u een beroep deed op de pastoor, de burgemeester, een paar leden van de gemeenteraad en enkele particulieren die tussenbeide waren gekomen om de geldinzamelingen

productief te maken. Wij twijfelen niet aan uw goede bedoelingen, maar wij zijn overtuigd dat u niet voldoende werd ingelicht.

Wij weten heel goed dat de heer Jan Baptist Chavatte, dadelijk na de ramp in de Neerstraat, stappen heeft ondernomen om eventueel in een steunverlenende commissie te zetelen. Alle inwoners weten dat de heer Chavatte er alle belang bij heeft, want hij drijft handel in bouwmaterialen.

Door in de Commissie te zetelen, treedt hij omzeggens als alleenverkoper op van de benodigde bouwmaterialen en dit tegen de hoogste prijzen. Niemand van de slachtoffers durft zich tot een andere handelaar te wenden.

Twee feiten onder vele andere, Mijnheer de Gouverneur, moeten u kunnen overtuigen dat de heer Chavatte het ongeluk van de mensen tot zijn profijt wil uitbuiten. Eerstens verkoopt hij kalk tegen 1 fr.81 de hectoliter, terwijl men bij andere handelaars een betere kwaliteit tegen een veel lagere prijs kan kopen.

Op de lijst van de inschrijvingen voor aankopen, staat de heer Jacques Van der Haegen van Geraardsbergen vermeld, die de verbintenis aanging kalk en andere bouwmaterialen tegen de factuurprijs te verkopen. In feite betekende dit dat deze heer Van der Haegen op de lijst van de geschenken helemaal boven zou hebben gestaan. Waarom werd deze lijst verborgen gehouden? Hierop zou de heer Chavatte moeten antwoorden en daardoor zijn afkeurenswaardig gedrag moeten bekennen.

Tegen dergelijke toestanden willen wij onze waardigheid behouden en wij verzoeken u nogmaals de heren Vermeren en Chavatte uit de Commissie te verwijderen.

Ik hoop, Mijnheer de Gouverneur, dat u overtuigd zijt om de Commissie te wijzigen, want ons verzoek is ingegeven door onze bezorgdheid om de slachtoffers op zijn best bij te staan.

Aanvaard, Mijnheer de Gouverneur, de verzekering van mijn hoogachting

Uw zeer nederige dienaar
de burgemeester get. Hoorens.

Enkele dagen later gaf de Gouverneur aan de arrondissementscommissaris van Aalst, de heer Donner, de opdracht een vergadering te Idegem te beleggen, waarop al de leden van de commissie aanwezig zouden zijn.

Deze vergadering vond enkele dagen later plaats om 10 uur in de morgen, in de herberg van August Van Braekel, rechtover de kerk van Sint-Pietersbanden. De heer Donner was gekomen om de geschillen tussen de commissieleden op te lossen, maar de pogingen van de Gouverneur en van de heer Donner bleken vruchteloos.

Door een besluit van de Gouverneur van 10 augustus 1852 werd aan de contesterende leden van de Commissie ontslag verleend en ze werden vervangen door Dominicus Van Eesbeke, Charles De Coster, Felix de l'Arbre en Francois De Jonghe.

Dominique Van Eesbeke had een hoeve op de Dries, Charles De Coster was de broer van touwslager Pieter Jozef De Coster. Felix de l'Arbre was herbergier en winkelier, en woonde op de hoek van de Kerkweg en de Kamweg, de huidige bareelstraat, waar thans Elza Van Oudenhove woont. Francois De Jonghe woonde rechtover de pastoor. Hij zou in het jaar 1854 Pieter Frans Hoorens als burgemeester opvolgen en 24 jaar lang burgemeester van Idegem blijven.

Intussen had de eerst opgerichte Commissie geldelijke steun ontvangen uit diverse hoeken en verenigingen.

Naast de eerste steun vanwege de "Société La Reunion à Grammont", reeds eerder vermeld, waren bij de eerste steunverleners:

- De Melomanen van Gent met 400 fr.
- De klanten van "de Borse van Amsterdam" in Aalst, 170 fr.

VILLE DE GRAMMONT.

GRAND CONCERT,

au bénéfice des malheureuses victimes

DE L'INCENDIE D'IDEGEM,

PAR LES AMATEURS DE MUSIQUE RÉUNIS,

Dimanche 2 Mai 1852, à la salle de Spectacle.

PROGRAMME.

PREMIÈRE PARTIE.

1. OUVERTURE de la Reine d'un Jour, en harmonie.
2. LE TASSE, mélodie pour basse-taille, chantée par M.r
3. VARIATIONS POUR CLARINETTE sur des motifs du Postillon de Longjumeau, exécutées par M.r
4. PLUS DE MÈRE, romance chantée par M.lle
5. ROMANCE FLAMANDE, chantée par M.r
6. CHOEUR.

DEUXIÈME PARTIE.

1. OUVERTURE pour fanfares.
2. GRAND AIR de Lucie de Lammermoor, chanté par M.r
3. VARIATIONS POUR PIANO, exécutées par M.r
4. DUO, chanté par MM.
- LE MAITRE D'ÉCOLE, chansonnette comique, chantée par M.r
6. CHOEUR.

Le Piano sera tenu par M. Carlier, d'Idégem.

PRIX D'ENTRÉE : 75 centimes par personne.

Il sera fait une quête après la première partie.

On commencera à 7 heures du soir, très-précisément.

GRAMMONT. — IMPRIMERIE DE J.-A. STOCQUART, RUE DES PORTS.

STAD GERAARDSBERGEN

Groot concert

ten voordele van de ongelukkige slachtoffers van de brand te Idégem.
door de verenigde muzikliefhebbers

op zondag 2 mei 1852

- De amateurs de "Musique Réunion à Grammont" speelden een concert onder lei-ding van Maître Carlier van Idegem (zie affiche vorige bladzijde). Pierrot Carlier werd kort nadien koster in de Grote kerk te Geraardsbergen. Daar hij de gelovigen bij het verlaten van de kerk niet met orgelmuziek wenste te begeleiden, werd hij de laan uitgestuurd.

- Verder kwam nog steun van de Directie van de Spoorweg Dender en Waes, die de nieuwe spoorlijn aanlegde: 300 fr.

- Van de ambtenaren van het Ministerie van Openbare Werken: 50 fr.

- Van het Ministerie van Binnenlandse zaken, te verdelen onder de minst bedeeden van de slachtoffers: 3.400 fr.

- Van het liefdadigheidsbureau van Oudenaarde: 32 fr.

- Van de Sociëteit van Alliance uit Aalst: 300 fr.

Naast geldelijke steun werden van vele kanten ook huishoudartikelen gestuurd.

De Kerkelijke overheid bleef ook niet achterwege om de steun voor de slachtoffers van de brand te Idegem te propageren. Al de bisschoppen van België gaven aan de pastoors de opdracht in de zondagse mis een omhaling te houden.

Inmiddels was ook de Commissie, aangesteld door het K.B. van 10 mei, werkzaam. Niettegenstaande de interne ruzies die deze oprichting veroorzaakte, bleven de Commissiewerkzaamheden voortduren.

Na de boze brieven van de contestanten en na hun vervanging, richtte de arrondissementscommissaris Donner een brief naar de gewijzigde commissie te Idegem met de volgende richtlijnen:

De Commissie moet aan het arrondissement een lijst opstellen met de toewijzing van de steungelden. Ook moet ze een omstandige lijst opstellen van de ontvangen bedragen en een lijst van de uitgaven.

Intussen - het was toen al eind augustus - was men ook reeds begonnen met de heropbouw van de eerste huizen. Het college van burgemeester en schepenen deed van zijn kant ook nuttig werk. Het maakte de voorschriften bekend voor de modaliteiten van de wederopbouw. Het belangrijkste voorschrift was dat gebouwen met een strodak op een bepaalde afstand moesten blijven van de stenen gebouwen met dakpannen. Voor de familie Bauwens, die sedert meer dan een eeuw de strodaken in Idegem had gelegd, betekende dit een forse tegenslag.

Wie er wel bij vaarde was de toenmalige pastoor, die de huidige pastoorswoning had gebouwd. Hij was er op uit om het puin van de stenen huizen naar de tuin van de pastorie te loodsen, om de tuinpaden te verharderen.

In het "Liber Memorialis" schreef pastoor Bayens het volgende neer:

"Tussen de nacht van 23 en 24 april 1852 werd door eenen grooten brand geheel de Neerstraat afgebrand ! 300 mensen van woonst beroofd ! Wie kan het beschrijven ! Het hert overloopt van schrik en droefheyd door het enkel gedacht. God beware ons en alle menschen van zulken brand !

Het is dan het steengruys dier afgebroken huizen en andere fundamenten en kelders, die ik haalde om die rotteringen te draineren en op te hoogen; de fonteynen opmetsende bekwam men dan een grond goed voor fruytboomen".

Paul De Cremer +
m.m.v. Freddy De Chou.